

Jenei László

A KISEBB ÉS A NAGYOBB HAZA

A csoda borzalmas dolog. Rávilágít arra a tényre, hogy nem vagyok a magam ura. Ha például az új naptár szerinti Nagyboldogasszony-nap vigíliáján a Madonna azzal kápráztat el engem, hogy a lábamon tatóngó seb árkait elsimítja, akár a tó vizét az éj, akkor én inkább félni kezdek, mint örülni. Félni és duzzogni, durcásan mormogni egyszerre, ami, ugye, nem a legjobb vegyíték.

Az én bátyám a nyáron eljutott a loretoi Casa Sacrába, Szűz Mária házába, és elmesélte itthon, hogy a látogatás után még napokig eleség után siető rágcslóknak látta az út köveit, állandóan eligazító hangokat vélt hallani, akár a legkiválóbb vadász az erdőn, s minden, amit magához vett, tisztán érthetően szólt hozzá.

Bármennyire kérleltem is, azt már nem mondta meg, hogy mit mondott neki a hús vagy a kenyér, kiváltképp a bor, s a hangok felől sem bízott rám semmi közelebbit. Gondoltam, nekem is el kell majd mennem Loretóba, hogy szóra bír hassam végre a világnak ezt a csöndesebb és rejtélyesebb felét is.

Egyébként az egész eddigi életem ilyenre sikeredett – távol maradtam attól a lehetőségétől, hogy egy vegytani kísérlet összetevőjéhez hasonlóan feloldódjak az élet elegyében. Amikor az iskolákról esett szó, a szüleim erősen emlékeztettek arra, hogy másodikként jöttem a világra, s mint ilyennek, a nehézből és a könnyűből is csak a maradék jut. A lányoknál eregethettem a verejtékemet, amíg egyáltalán észrevettek, de persze abban sem volt igen nagy köszönet, hiszen ki figyel az árnyékban nőtt, satnya kis fára.

Tízéves lehettem, amikor a falunk melletti tóból ki kellett engem menteni. Elúsztam a partig, azazhogy a parttól csupán egy-két karcsapásnyi választott el, de ezt már nem akaródzott megcsinálnom. Akartam, hogyne akartam volna kikerülni, de megálltam, ahogy a karommal felvert fodrok is kacskaringós mintába merevedtek körülöttem, s elhallgatott minden és mindenki. Isten rám nézett odafentről, megcsóválta a fejét, és nézett hosszan. Azt hiszem, bosszankodott miattam, hogy ilyen engedetlen vagyok. Nem illek a rendjébe, nem öltözöm be alattvalójának, mert nézzék csak, ki tesz olyat, hogy szégyenszemre nem akar élni tovább?

Ha tudták volna, hogy mennyire félrevezette őket a látszat!

Később sem hitte el nekem senki, hogy valóban ki akartam kerülni a gyilkos anyagból, hogy eszemben sem volt idő előtt elengedni anyám kezét. Csak annyi történt, amennyi egy gép működésében is beállhat, hogy elromlik valami, és vége. Úgy romlik el valami, hogy nem tudjuk az okát.

De hirtelen elkapott egy kéz, megragadta a csuklómat, s a partról bedőlt fa ágára húzott. Amikorra kiszivárgott a fejem résein a víz, mindenki megnyugodott, s ez a békeség járulhatott hozzá ahhoz, hogy a bátyám nem bántott. Kimentett, s ezért joggal el is verhetett volna, mert megijesztettem, mert szerencsétlen voltam, mert a karmozdulatokat, melyeket belém sulykolt, ha csak egy pillanatra is, de elfelejtettem, és mert hogyan merem én magamra vonni a köz figyelmét, amikor ő is jelen van.

Attól kezdve egész mítosza lett a ráutaltságomnak s terjedelmes inventáriuma a kötelezettségeimnek.

Kevéssel ezután lóról estem le, s a fejemet annyira beütöttem, hogy napokig okádtam, szédelegtem, s még a láz is kivert. Ki más, ha nem a bátyám volt az, aki rám talált az erdőn, s karjában hazavitt. Mindennek betetőzéseképpen, alig két hónappal felgyógyulásom után, a vacsora végén majszolt alma darabja akadt a torkomon. Vitt, vitt, mint a szélvész, hogy a közelítő orvos hamarabb érjen el, s elesett velem, minekutána lélegzetem gátja kifordult a helyéből, s én a sok hab és nyálka után egy jó levegős hörgeést tudtam produkálni.

Ha bárki eddig azon gondolkodott volna, hogy számba vegye Istennek körülöttem való munkáit, immár a lényeg felől megbizonyosodva bátyám praktikáit elemezgethette. Senki nem vonta kétségbe, hogy a mi kettőnk kapcsolata olyan erős, mint az ikreknél lenni szokott, és még erősebb is. Bármilyen távolságból megneszeli, ha baj ér, s ott terem. Ha menteni kellett, mentett, ha védeni, védett. Ennek így is ment híre. Hiszen ami jól végződik, azt felemlégetik.

Én úgy éreztem magam ebben a helyzetben, mint akit úgy nevelnek, hogy ha arcul ütik, mosolyogjon. Nem azért vitatkoztam volna, hogy nem jó életben maradni, de-hogyis, hanem az egybevetés fokozódó igazságtalansága, egyoldalúsága miatt, azért, mert az öcs szerepe olyanná vált, mint egy bronz öntőforma, melyből bár szép szobor lehet, de változtatni a terven, sem alakján, sem mozdulatán, sem egészén, már lehetetlen. Megfogott a sorsom, mint a belül csirizzel bekent öltözet.

Éjszakánként belenéztem a sötétségbe, és úgy éreztem, hogy messzebb látok, mint bárki halandó. Nekem mozgott az, ami másnak állt, s nekem láthatóvá vált, hogyan születik újjá az életerő hajnalig, hiszen körülöttem egy műhely zajával és forgatagával ezen ügyködött minden kis rész. Elmondtam ezt egy alkalommal a bátyámnak, de szavaimat bizonyára nem jól választottam, hiszen olyan hahota tört ki belőle, hogy végre először nekem kellett megtámogatnom őt. Azután csak nézett rám egy ideig, de abból az elsimult arcból már semmit sem lehetett kivenni, ugyanúgy jelenthette a csendje az értő töprengést, mint a rémült, távolságtartó hitetlenkedést.

Más alkalommal jobban jártam. Bátyám ekkor már a kálvinista prédikátorok szavai-val kelt és feküdt, tanult Boroszlón s a bázeli egyetemen. Először láttam sírni, amikor apámékkal tudatta, hogy a hőn szeretett heidelbergi egyetemet elpusztították, s így a diákok Marburgba kényszerültek. Egykutyta, hogy pfalzi vagy Habsburg-párti, német vette német vérét, aminek valahol örülni is lehetett, de apám letudta a dolgot annyival, hogy ha a hitért háborúznak, ő megköti magát a békében. A bátyám dúlt-fült, majd-nem nekiment apámnak, és én akkor bizony igen nagy zűrzavarba keveredtem. Ott volt ugyanis a lehetőség, hogy először tegyem át a lábamat azon a védvonalon, melyet a körülmények vontak bátyám s az öregek köré. S amilyen én addig kívül maradtam.

Apámnak sohasem tetszett a sok ceremónia. Ilyen tekintetben egyszerű ember volt, mondhatnám, magának való. Mindazonáltal igenis sok dénárja kötött ki a bátyám zsebében, ha arról volt szó, hogy tisztuljon, nemesedjen az esze, hogy tekintélye tovább erősödjön. Tetszett neki hallgatni a színes beszámolókat utazásról, messze földön híres tudósok okfejtéseiről, idegen népek szokásairól. Állandóan nyitva állt a kapunk, ha bátyám itthon volt, de ez sem volt elég, maga invitált kisebb seregletet, kíváncsiságtól kipirosodott arcú bábész hadat az asztalunkhoz, hogy hallgassák csak, miket tár eléjük a fia. Ilyen alkalmakkor én a bátyám útiládáján ültem, rögtön az ajtó mellett, megbújtam, mint kosz a köröm alatt, s egészen úgy is éreztem magam. Ehhez az útiládához egyébként, ha csak hozzáértem, én már rögtön láttam is azokat a messzi tájakat, hallottam beszélni, s értettem is azokat az idegen embereket, elfogadtam furcsaságukat, miként ők is az enyémet.

A társaság pedig sistergett napestig, mintha víz került volna a forró vasra, forgatták a szót így meg úgy, hogy végül eluntam. Akkor már fontosabb volt nekem az, ahogyan én láttam a dolgokat, ahogyan bennem tovább éltek.

Az ilyen alkalmak után, másnap, a kiürült házban, apám peckesen járkált, és nekem szólnom sem igen lehetett hozzá. Két-három nap kellett, hogy engem, a család gépezetének apró alkatrészét, ismét szerepem szerint tiszteljenek.

Egy idő után azonban elmaradtak ezek a nagy vendéglátások, amikor az apám rájött, hogy merrefelé terelődik a bátyám filozófiája. A társaság a bátyámmal tartott az elvek egyeztetésekor, de ő lemaradt. Csendek, hümmögések, félmosolyok, vagyis hát a kényszeredettség csúf nyomot ejtettek kapcsolatuk patyolattisztaságán. Omladozott az a várszerű, rémisztő erősség, ami elém magasodott mindig, ahányszor csak szólni akartam jelenlétükben. Nem én vettem be tehát: maguk rombolták le. Úgy cselekedtek, mint a német Heidelberggel.

És eljött egy nap, amely olyan volt nekem, mint hadvezérnek a végső diadal. Apám megállt előttem, s félvállról bár, de azt mondta, hogy *nacsak, hadd nézzelek, mi lesz tebe-lőled*. Aznap kora este a mezőn azon gondolkodtam, mit láthatott, amikor rám nézett. Rontotta-e a látását bármilyen előítélet? Homályosította-e a tény, hogy nem érdemem emelt fel hozzá, hanem csupán rám fanyalodott a bátyámmal vívott háborúsága miatt? Azok a szavak, gesztusok, melyeket egykor a bátyámra sugárzott, megvannak-e benne még, hogy én is részesülhessek a jótéteményeiből? Egyáltalán, miféle látvány lehet egy magamfajta, akinek oly sokszor szegte szavát a művi sorrend, a tekintély parancsolta szorulás a torokban? Milyen látvány lehetek én, a meg nem hallgatott gondolatok Dáriusa, az egyediség százalmas hajlékocskája.

Az apám szavaival rám vetülő fény, hogy *mi lesz énbőlőlem*, eszembe juttatta a bátyám egyik füzetében látott idézetet – az idő ósága nevel magas fákat.

Egy évre rá meg is történt az, ami eldöntötte a sorsomat. Abban az időben már én is csókdostam a lányokat, markolásztam a melleket, ha messzebb nem is jutottam. Kinézetre is jobb voltam, izmaim lettek, elemelkedett a semmitől az ingujjam, megszelesedett a nyakam, még a járásom is megváltozott. Törekvő lettem, ha nem voltak akadályok, én akkor is kigondoltam egyet magamnak. Pontosan akkor lettem ellensége a világnak, amikor az végre felém kezdett fordulni.

A bajt mégsem én hoztam ránk, s nem is a bátyám gyötrődésben égő hitelvei. Apám került olyan állapotba, valami medicusi ellenvetést nem tűrő kór okán, hogy korábbi életét nem folytathatta. Többé nem tőle függött, hogy áll vagy ül, láb kellett neki a láb helyett, kéz a kéz helyett. A fejét nem érte támadás, s örökdő tudatával mérhette fel mindennap, hogy hová jutott. Ennél rettenetesebb csapást én elképzelni nem tudtam. Itt nem lehetett nyúlni érte, mint a bátyám értertem a vízbe, hogy kihúzzuk. Nem lehetett immár őt megmenteni, csak eltűrni. És ez a szó: eltűrni! Egyáltalán ez a helyzet, hogy a legmagasztosabbal ezt művelheti valami rafinált porszem, a levegő rossz része vagy a bensőjében rágó kártevő!

Az egész ház élete álomszerűen lelassult, mintha igazodni próbálnánk az ő lehetőségeihez, s nem akarnánk megsérteni azzal, hogy hevesebb mozdulatot teszünk előtte. Megrontotta még az őszinte mozdulatot is ez a helyzet. Mert a mozdulatban benne volt a százalom s a rend szerint élők leplezhetetlen lendülete. Feléje fordultunk, s azon nyomban elszégyelltük magunkat. Feléje fordultunk, és elsírtuk magunkat.

Két helye volt nappal s egy éjszaka. Éjjel az ágy, nappal a tornác s az asztalfőnél ál-

ló karosszék. A tornácon tilos volt zavarni. A fák tetejét nézte, a völgy ölébe hajló fasor koronáit, a természet királyi díszzeit. Az asztalnál utasítások hangzottak el, s az egyik ilyen alkalommal kihirdettetett – munkára fognak. Szólni akartam, hogy nekem semmilyen mesterséget nem adtak, hogy elvették a bizodalمامat bármilyen tevékenység iránt, hogy miképpen csonkítottak éveken át önmagamba vetett hitemben. Hogy álljak ily hirtelen két lábra? Szólni akartam, de szólni nem lehetett. Éppen akkor, amikor úgy érezhettem, hogy megfogják a kezemet, rögvest el is engedték.

A világ még ellenségesebb lett, s tőle vadabb pofát csak én mutattam.

Földvártól egyet várt el a török, hogy a közszolgálatba küldött személyeket szállítsa. Engem a magyarok néhányan megfizettek azért, hogy a vállukról e terhet levéve, kocsimmal váltsam meg őket. Azokat szállítottam, akik Buda felé mentek, a szükségeset túl is teljesítve, egészen a vámig, mely a török előtt Ercsin lett volna, ha a falu el nem pusztult volna. Nagyjából hat német mérföldnyi utat tettem meg oda s ugyanennyit vissza. Ha napfelkelte előtt indultam, estére meg is térhettem, hiszen a napi út nem volt hosszabb tizennégy német mérföldnél. Két pihenővel közlekedtem, csak a török palánkvárainál megállva, Pentelénél, s az adonyi lakosság húlt helyén, melyet Dzsánkurtaránnak hívtak.

Kiléptem tehát a rémséges pofájú világba, s rögtön olyan messzire hatoltam, hogy társaim szemében majdhogynem kalandornak tűntem.

Maga a hajtás nem volt valami érdekesítő dolog. Nyugalmas, jól ellenőrzött úton, ha kényelemben nem is, de biztonságban haladhattunk. Előre elhatároztam, s ebből nem is engedtem, hogy senkihez nem szólok, csak ha nagyon utolsó stádiumba kerülünk, csakis akkor. Hát jó darab ideig nem is kerültünk, így a negyedik héten már úgy érezhettem magamat, mint az a bárgyú lélek, aki a szörnyet magával étette meg.

Utóbb azonban más kezdett foglalkoztatni. Szomorú dolog volt látni a sok romot, az elpusztult falvakat. Képzletben elrendeztem ezeket a köveket és gerendákat, új értelmet adtam a létüknek. Házak lettek, templomok, középületek, melyek úgy pöffeszkedtek a főutca két oldalán, akár a fűzbarkán a bolyhok. Kutak és falak rakódtak, kapcsolatok feszültek, és hamarosan egész kis mezőváros állt előttem, amelybe azután diadalmasan behajthattam. Ebben a városban tudtak a jövetelemlről, s így ijedség egyik arcon sem látszott. Számítottak is rám, ahogyan az ember az áldásra vár vagy inkább a *csodára* – gondoltam, hogy mindjárt feljebb is srófoljam az értékemet. Mivel az emberek szőlőt műveltek a domboldalon, esőt és napot megfelelő rendben kívántak. Én ebben kezükre dolgoztam. Az állatot tartók mindazt elvárták, ami csak a jószágot nem öli el. A kereskedők jó pénzt s tehetős vásárlókat, az úton lévők puskás kíséretet követeltek. A lakosság egy része vízért, a másik borért esdekelt. A gyermeket nevelők éjszákára csendelt, nappalra táplálékot óhajtottak. Az öregek időt kértek még.

És én leszálltam a kocsimról, melynek kerekei arasznyira a föld felett futottak hangtalanul, s kezemet feljűk emelve megáldottam a süvegvetve térdeplő, hálás sokaságot.

Ezekből az éber álmokból a kocsí váratlan rándulásai zökkentettek csak ki, felocsúdtam, de nem volt bennem bosszúság. Olyan édes, kellemes bódulat uralta még egy ideig a testemet s az elmémet is, mintha magától a Jóistentől kaptam volna kiváltságlevelet.

A török nem bántott tehát, a sok egyéb nép, a bosnyák, a rác a török pissenésére kushadt vagy mozdult, mikor mi kellett. A magyar meg, legyen az pápista vagy kálvinista, Bethlen- vagy Ferdinánd-párti, ugyanezt tette: kushadt a romjain, vagy mozdult

az ég felé, csak éppen senki sem fizette meg a szolgálataiért. Engem nem zavart, ki ül mögöttem a kocsin, el voltam foglalva azzal, hogy gondolatban felépítsek minden lerombolt, felégetett települést. Estére egyáltalán nem éreztem fáradtságot, inkább tüzet, hatalmas tüzet, melyet a vágyaim fújtatója egyre csak táplált. Mert az ügyeket intézni kellett, a kérelmezők egyre csak érkeztek hozzám, mert gond azért volt ezekben a teremtett falvakban is elég. Elvetélt asszonyok, részeges férfiak, vakon született gyermekek, számos alakban a veszedelmek az állatokra, hogy ne is folytassam. Egy éve hordtam rangos és jelentéktelen szerzeteket Földvártól majdnem Buda alá, mire rájöttem, hogy az én teremtett világom egészen hasonlatossá kezd válni az igazihoz, amelyik csúf pófával nevet rám hajnalonta, amikor az ébredő leginkább védtelen.

Nyár végén nagy mozgolódás támadt, melynek sodrásában hazakerült a bátyám is. Épp jókor jött, mert szeptemberre megérkezett a menekülő Mansfeld, majd vadász-kutyaként a nyomait követve maga gróf Wallenstein. Mindenki rettegett, hogy mi lesz, ha a török Bethlen segítségére siet, s szembeszáll a gróffal. Én pedig úgy gondolom, hogy ha valamitől nagyon rettegnék, akkor az be is következik.

Irgalmatlanul sok lett a munkám, jóformán éjjel-nappal úton voltam. Ama kevés órák egyikén, melyet otthon tölthettem, karon ragadott a bátyám, s lenyomott maga mellé a padra. A tornácon ültünk, alig pár lépésnyire az apánktól. A bátyám borral kínált, s én elfogadtam, de a kezem is remegett a nagy megtiszteltetéstől. Ahogy átszántotta a belsőmet a vörös fürgeteg, az elmém a hallásom is megélesedett. Hallani véltem apám motyogását, pedig hát szundikált, a feje úgy billent félre, ahogyan olyankor szokott. Mégis eljutott hozzám a hangoknak valami formája, amelyre csak annyira figyel fel az ember, mint a kolompra – tudomásul veszi, bár a jelentését nem érti. A bátyám bizonyára nem hallott semmit, mert szakadatlanul beszélt, hosszú, egymásba folyó mondatokban.

Így tudtam meg, hogy a bátyámnak egyik fejedelemség területére sincs érvényes ajánlólevele, nélküle pedig fölöttébb kétségessé válik a visszatérése. El kell kezdenie tervezgetni az itthoni életét, mihez kezdjen magával. Anyám bólogatott, apám felől jöttek a hangok, melyeket csak én hallottam, s közben a gyomrom mind összebb húzódott. Tudtam, hogy ha a bátyám velünk marad, megszűnik a kiváltságos helyzetem, s újra ugyanaz leszek, aki voltam, a facsemete a kert árnyékosabb végében. A bátyám közben már ott tartott, hogy micsoda nevelésesen csekély problémával kell nekünk boldogulnunk, amikor a népünket s a hitünket is ezer meg ezer támadás éri, amikor a kálvinistáknak a török segítségét úgy kell tudomásul venniük, hogy vele veszítik hazájuk újabb részét. Szembefordíthatja-e bármi a hazaszeretetet és az istenhitet? A hívő református magyar ember lelkében mi történik, ha ez mégis bekövetkezik?

Engem ez nem érdekelt. Ilyen aggályos instanciázóm még nem volt a kísértetvárosaimból. Azokat földhözragadt esetek kötötték le, úgymint élet és halál, éhség és szomszomság, szeretet vagy gyűlölet. S egyik sem, az élet, az éhség s a szeretet sem jelentett többet önmagánál. Hogy volt egy Thurzójuk az evangélikusoknak? És hogy ez a Thurzó kevéssel később Thurzója lett a reformátusoknak? Ha lendül a szekerce a fa törzse felé, ugyan kit érdekel az elszánás és a becsapódás pillanata közti táv. Az a bevégezett dolog, ha kidőlt a fa. Az már nem állítható fel újra. Manapság már csak a bevégezett dolgokra kapja fel a fejét az ember. Én még talán arra sem.

Arra viszont felfigyelhettem, hogy a bátyám valósággal semmibe veszi az apánkat. Hogy tudománya köntösében különbnek érezte magát, az nyilvánvaló volt. Am ki tud-

ja, igazából hogyan járt az elméje. Hiszen ő cipelte a rozzant testet, elzavarta a szolgálot, és vitte apánkat az ölében, amiként engem is egykor. S bennem meg is kötött, hogy ő már csak ilyen lesz mindig: úgy ereszkedhet le szolgálalkú gyermekké, hogy kevélysége kicsit sem csorbul.

Hosszú beszédének egyetlen célja volt, mely egybeesett sorsom újabb változásával. A bátyám ugyanis rá akart venni, hogy nagyobb teret adjak útjaimnak, szántsam másfelé is a port, s ha már szántom, tartsam nyitva a szememet. A litániát elhagyva elég annyi, hogy a testvérem afféle kémkedésre igyekezett rávenni, ugyan szép szóval, de hát mégiscsak olyan dologra, amelyen rajtaveszthetek. Anyám nem szólt, de láss csodát – ez is miféle ellenem operáló *csoda* volt! –, apám hangosan és érthetően megszólalt. A feje oldalt dőlt, mint amikor alszik, így azt is gondolhattuk, hogy álmában beszél, s könnyebb is volt így, ugyanis azt mondta, hogy *vad vagy, az eszed vadsága ránt hibból a hibbe*. Megnyugodva vettem tudomásul, hogy nem engem talált el a penge. A bátyám viszont fel sem vette a szúrást. Folytatta ott, ahol abbahagyta.

Anyám, akit már az is megtévesztett, hogy egy alkalommal részről részre megjósoltam a másnapi eseményeket, ebben a megnyilatkozásban az élet misztériumából előreugró jelet látott. Odalépett a bátyámhoz, és akkor olyan valami következett be, amiről bizton állíthatom, hogy kimozdította a napot naponkénti és évi pályájáról, megnyitotta a földet, és elsötétítette az eget, hiszen az anyám egy sunyi mozdulattal pofon vágta a bátyámat.

A csattanás, a tenyér és az arc érintkezésének illetlenül durva hangja végre megakasztotta a nagy monológ folyamatát, de még a lélegzetet is. A bátyám felugrott a padról, szeméből természetfölötti fényekkel világított kifelé az a nagy, de egyszersmind hibavaló akarás, hogy magyarázatot adjon a beállt helyzetre. Helyére akart tenni mindent azonnal, mert a pofon lendülete néhány apróság pozíciójában mégis változtatott. Késedelem nélkül meg akarta javítani a bizonytalanul működő alkatrészeket, de engem nem tudott becsapni, mert én megsejtettem, hogy ezzel hová vezet vissza mindhármunkat: mint engedelmes deákokat a pálca alá.

Az eligazító szavak elmaradtak. Úgy mentünk hárman háromfelé, mintha ocsmány ürülék masszáját lötyyintették volna közénk. Apám, aki ugye nemigen mehetett a maga erejéből, csak ő maradt a helyén.

Minden tisztelem azoké, akik hisznek a gyökeres fordulatok lehetőségében. Tisztelem őket, mint a hibbantakat szokás, részvétellel elegyesen. Ugyanis én a nevezetes pofon után két nappal már úton voltam délre, Paks felé, majd még tovább, Tolnán, Szekszárdon át egészen Mohácsig evett a fene. Lehetett tizenkét-tizenhárom mérföld is, s akadt immár olyan este, amikor nem otthon hajtottam álomra a fejemet.

Szállítottam kereskedőket, követeket, kiismerhetetlen nációbeli utazókat, miközben jó ismerője lettem az útba eső karavánszerájok mindennapi életének. Bátyám kéréseinek megfelelően figyelmem javát a török palánkok erejének, a lovasok, gyalogosok számának, összetételének kipuhatolása kötötte le, de vittem persze tovább a saját ügyemet is, hiszen ennyi nép, amennyi már alattvalómmá lett, nem maradhat gazda nélkül. Még inkább ki is terebélyesedett az árnyékvárosokból álló birodalmam, új meg újabb szokásokkal jelölt népek kerültek alá, ismeretlen célból készült eszközök, élőlények, gyümölcsök és magvak sorjáltak a kincstárnokom lajstromain. Önérzetes mosollyal lepleztem kitörő örömet, mely akkor töltött el, ha merész, eleddig nem látott ívű, bűvös esésű hajlatokat fedeztem fel a sík vidéktől elrugaskodó tájon.

Az én embereim újra odahajoltak a szőlőtőkékhez, gondos kézzel állatbőröket készítettek ki, könnyen egyeztek meg a felvásárlókkal. A lányaink engedékenyebbek voltak, a férfiak viszont előzékenyebbek. A fokok úgy állt a kezükben, mint egy friss hajtás a fán, fenyegetés nélkül, természetes nyugalomban. Gondolkodtunk ugyan mi is, hogyan is ne tettük volna, hogy mi vezérli a világot, azonban nekünk fontosabb volt a rend ránézésre, mint lényegét tekintve. Senkinek sem jutott eszébe ördöggel bagzott banyának nevezni a megújítókat szülő anyákat, mert nálunk nem voltak megújítók. A rend képe azért az, ami, mert mindörökkön változatlan.

Ha így nézzük, lényeges változás mégsem volt ez a directio. Tettem tovább a dolgomat.

A bátyámmal azért megromlani látszott a kapcsolatunk. S nem csak nekem, anyáknak is. Megtörtént, hogy az egyik vacsorával nem vártunk rá, anyám azt mondta, megél az anélkül is. Megjijedtem, mert ez azért már nem a természet folyása szerint való volt, hogy egy anya így rábízta a körülményekre magzatát. A magzat viszont fel sem vette a nyílt figyelmeztetést, rúgta-rágta magát előre azon az úton, amelyről más már régen visszafordult volna. A fájdalmas meghasonlás útján.

Mert nem lehetett nem észrevenni, mennyire kiszívja az életkedvét a saját gondolata, mellyel, hitét hátrébb tolvá, használni próbált a hazájának. Hatalmas lelkesülés öntötte el, ahogy a határban állva karját kitérte észak felé, majd mintha legyeket riasztana, elnyúlt nyugat felé is, s Sziléziát rajzolta elém, ahol nemrég össze akarta fogni erejét a nagyságos fejedelem Mansfelddel, hogy a Habsburg kutyák ellen forduljon. Ő járt már Boroszlón, mondta, s én kételkedés nélkül hallgattam, hiszen felrajzolta a porba a város képét, s egy erős bökéssel kijelölte rajta az Erzsébet-templom helyét, amely szebb a gyönyörűnél. S mikor arrafelé voltak azok a népek, rengeteg nagy sokaságot képeztek. Elhűltem, mert még elképzelni sem tudtam azt a sok tízezer embert, akik csak úgy gyűrődhetnek egymásra, mint a mákszemek, ömledéke a gyilkos, szent szándéknak.

Hatalmas volt a lelkesültsége, mondtam, de a gonosz fűthette áttüzesedett pokoli fűvókákön át. Hiszen hányszor láttam sírni! Az én hatalmas, életmentő, fölém tornyosuló, igazságkereső bátyám, ahogy lebukva egy ló oldalához, ház sarkán gyorsan átlenyúlva vagy a ház végi bokros felé futva a szeméhez kapja a kezét, s a távolodó test felől olyanféle hangok jönnek csak elő, amelyet a koca ad, ha már a vére végét folytatja. Szívet szorító érzés volt nekem, hogy így láttam őt, és igen komolyan zavarba is hozott ezzel. Mert nem lehet ugyanúgy szeretettel sajnálni valakit, s abban a pillanatban tudni s elfogadni a vele való harc célját is. Akkor a győzelemnek nincs esélye.

Egy hónap múltán a bátyám megváltozott magatartása végképp elrontotta a kedvemet. Keveset, majd már szinte semmit sem foglalkoztam a birodalmammal. Valahogy olyan kiürültnek tűnt, hogy is mondjam, amikor az ember nagy öröm után lábadozik, akkor érezhet így. Olyankor kétségbe vonja a világ erejét, hogy tehet-e még ennél különbet, s ha nem, akkor meg mi végre élni!?

A falvak erejét, hogy lábra kapjanak, láttam már a felnyitott szememmel is, s ebben is a bátyám jövőndölgése igazolódott. Úgyszólván mindenben neki kezdett igaza lenni, s ez goromba figyelmeztetés volt számomra. Anyám megennyhült irányában, apám hosszan hallgatta okfejtéseit, s bár nem szólt, nem is tiltakozott ellene, bármit hallott is. Úgy tűnt, hogy a régi fényében tündököl, étkezéseknél vitte a szót, irányított mindenkit. Sírásainak alkalmi megrikkultak, egészében magabiztosabb lett, kipirosodott az arca, ellentmondást nem tűrő a modora. Elszívta a levegőmet, kifordította a testemet, taszított a szakadék szélére.

Ősz vége felé járt az idő, amikor hírért vettem, hogy megtörtént az a *csoda*, az a nagy magyar csoda, hogy nem történt semmi.

Először mentem túl az ercsi vámon, ahol az utasaim, szegedi mészárosok, tizenöt magyar dénárt fizettek üres szekereim után, mert csak levelet vittek. Először láttam a Sárkányok kastélyának romjait s az Érd helyén emelt palánkot, ahonnan már csak három mérföld volt Buda. Budára mégsem jutottam el, mert egy rengeteg kéményű, tágas karavánszerájban kellett várakoznom két emberemre, míg dolgaikat intézik.

Amikor visszatértek, nagyon feldúltak tűntek. Idegesen nevetgéltek, néha felhorkantak, hogy pisszenni sem mertem, csak hajtottam délnek. Idővel lecsillapodhattak, mert végre kerek mondatok érkeztek hozzám. Beszélgettek, s én ittam a szavaikat, mert tudtam, hogy ezek a hírek úrrá tesznek a bátyám szemében, kincs gazdájává, amivel bánhatok szűken, amíg csak meghunyászkodik.

Hát rosszul sült el a dolog, hiszen amikor megpihenve a tornácon belefogtam az első részletekbe, már láttam, hogy az én kincsem révén veszélyes gazdagságra tettem szert, hiszen mindenki kimeredt, mint a vágott tyúk lába, s leginkább a boros állapothoz hasonlatos végső fizikális és lelki tanácstalanság lett úrrá rajtuk.

Mert mit mondtam én, pár rövid szó volt csupán, csaléteknek a bátyám számára, de alig hangzottak el, a testvérem úgy megrázott, hogy kigombolódott rajtam minden, megfojt az orrom, s a szemem azonnal könnybe lábadt. Azután már nem volt megálás, ki kellett öntenem minden kincses zsákomat eléjük, oda volt a nagy stratégia.

A bátyámat ezután napokig nem találtuk, eltűnt. Én láttam már olyat, hogy a róka és a vadmacska hosszan méregeti egymást a mező két végéből, s nem mozdulnak. A róka szájában ott az elejtett nyúl, de nem mozdul érte a másik, mert tudja, hogy azonos súlyban vannak, a fegyvereik ugyanolyan gyorsan ölnek vagy ejtenek sebet. Ez a róka ismereteinek is a lényege. Ha egymásnak ugranak, lehet, hogy hozzájutnak egy nyúlhoz, de ha megsebesülnek, ez a nyuluk lesz az utolsó. Hogy a fejükben mi jár, ki tudja, mert csak azt látni, hogy álldogálnak, fordítják jobbra és balra a pofájukat, szimatolnak istentelenül, de nem is érdekes, hogy a döntés miképpen születik, úgymint mindig ugyanaz történik: megfordulnak, s egyetlen lendülettel eliramodnak, ki-ki a boldog tudattal, hogy békében távolodnak.

Erre gondoltam mindazzal kapcsolatban, ami miatt a bátyám elkóborolt. Hiszen az nekem nem jelentett mást, hogy a fejedelem és az a Wallenstein így hátat fordítottak egymásnak, mint azt, hogy ésszerű végkövetkeztetésre jutottak, egyikük sem akart nyúl nélkül maradni a jövőben. Fel nem foghattam, miért kell világgá menni azért, mert ügvek vesznek el, ha az élet megmarad.

Tél.

Kis foltok lettek az arcomon a hidegtől, melyek azután sem múltak el, hogy fedél alá érkeztem. Orromban összeállt és ropogott a szőr, akár a nádas, ha vaddisznó szeli át. Két fuvar még, s idénre leállhatok, mondta az anyám, de én csak később fogtam fel, hogy ez pihenő, jogos, kiérdemelt ajándék, s nem a jó szolgálataimról való lemondás. Akkor még haragudtam is, hogy ismét sutba dobnak, s mentem volna, bele a fehér buckákba, melyek unos-untalan meggyűltek az úton, s megtáncoltatták még az én kiegyensúlyozott kedélyű állataimat is.

Azután, már televe a meleg szobában, mégis megnyugodtam. Hogy három férfiból kettő nem akart beszélni az istennek sem, az én gyenge hangom végre értékén kezel tetett. Ezen a télen anyám, ez a kép maradt meg bennem, a frissen rakott tűz ugráló játékával a szeme tükrében egészen felém fordult.

Még tavasz előtt jött a híre a békekötésnek, amelyhez még a karácsonyi csillag vezette el a nagyurakat. A bátyám annyit sem jelzett a hírre, mint odakint a kutya. Magára húzta bélelt kabátját, és visszasüllyedt abba a gödörbe, amelyben emésztődött egy ideje.

Az olvadás után, hogy a Duna is megnyugodott egy kicsit, én már úton voltam ismét. Keservesen küszködtem a sárral, mely kiszámíthatatlan sorban került elélem edzett acéllá fagyva vagy ragadós, cuppanó sziruppá gyengülve. A Palánkpuszta melletti, megáradt Sárvíz-patak mellé érve gondjaim kiteljesedtek, nem nagyon volt rá lehetőség, hogy kijussunk a fogságból, melyet még a szemerkélő eső is szigorított.

Az utasom dühöngött, egy kis pálcafével ütötte az ülése karját, s kiabált nekem, hogy csak rajta, mert neki nincs ideje késlekedni. Mielőtt engem is a karfa sorsára juttatott volna, elhatároztam, hogy leszállok, rövidre fogom a kantárszárat, s ha kell, olyat rántok az álladzójukon, hogy lehasalnak.

Egy ideig így fenekedtünk egymásra, de a kerek csak nem engedtek. Épp azon voltam, hogy rakok valamennyi ágat alájuk, hátha rajtuk megszaladnak, amikor egyszerre felém lendült a ló és a kocsí, de olyan hirtelen, hogy már nem volt időm elugrani. Azt éreztem, hogy szöveget vernek belém, mint Krisztusba, s karót is az alfelemben, ahogy a török rendeli néha, de még az is bizonyosnak tűnt egy pillanatra, hogy az ég is rám szakadt, s a csillagok és az egyéb égitegek, ahogy záporoznak rám, mind ütnek egyet rajtam, hogy teljesen belezsibbadok. Azután éjszaka lett, de ezt már csak abból gondolhattam, hogy éjszaka az ember alszik, s nem emlékszik rá, mi történik körülötte. Mert én attól kezdve egypár napig valóban nem emlékeztem semmire.

Hogy én milyen boldog voltam, hogy nem haltam meg, azt elmondani nem lehet. Egyáltalán nem hittem volna, hogy ennyire ragaszkodnék az élethez, de bizony igaz volt, sírtam, mint a záporosó, örömben, hogy nem csupasz deszkát érzek a hátam alatt. És ők hárman fölöttem, három fej egy festett kép peremén, ahogyan figyelnek, benéznek középre, ahová a mondanivalóját festette a mester, a lényegét, a legfontosabbat, vagyis engem.

A szüleim és a bátyám aggódó tekintete, egyáltalán, ujjaik érintése! Ujjaik érintése az arcomon, mikor ki tudja, milyen régen nem értek hozzá a bőrömhöz, tán csak amikor annyira gyerek voltam, hogy etetni kellett. És a bátyám is végigsimított az arcomon a keze fejével, és beszélt hozzám, nem hallgatott, mint a bukott haza bukott hadvezérei hírére, hanem beszélt, és olyan jókat mondott, hogy ugyanaz a hatása volt lelkemben a szavainak, mint utána anyám borogatásának a lázas homlokomon.

Hát hogy nekem ennyire sikerüljön a haditervem, hogy engem ennyire magukhoz emeljenek és ilyen teljes földi kegyelemben részesítsenek a szerettem, az biztos, hogy a *csodával* határos.

És csak be kellett hunynom a szememet, s újra láttam a birodalmamat, a virágzó Tolnát, a szőlőkkel és gyümölcsfákkal zsúfolt Szekszárd környéki tájat, Szekcsőt s a Csele patakából kiváló mosolygó királyt, ki kezével intett felém, hogy éljem én tovább az ő életét is, uralkodóként, majd Mohács mellett a tágas teret, ahol visszavágtam mindenkinek, aki a birodalmamra rontott.

Amikor már nem csak élveztem, de értettem is a szavukat, kiderült, hogy még többet tettek értem. A bátyám el sem mozdult mellőlem, mindenét elhanyagolta, s amikor látta, hogy egyik-másik sebem nem igyekszik begyógyulni, s az orvos is csak hümmög rá, no akkor az én nagy hitű kálvinista bátyám felkapott a lóra, s alig pakolva valamit,

talán meg sem állt Loretóig. Ott Szűz Máriához imádkozott értem a Casa Sacrában, ahhoz a Szűz Máriához, akinek a képét a katolikus Ferdinánd csapatai előtt hordozták a fehér-hegyi csatában.

Apám, az én jó apám egy szót nem szólt az újabb pálfordulásra, sőt mikor hazajött a bátyám, azt mondta neki, hogy ha akkora urak, mint Esterházy nádor és Pázmány érsek úr is, protestáns szülők öléből katolizált, nem elveszett ember az, aki e tetteivel csupán visszatalált a forráshoz.

Persze nem volt zökkenők nélküli ez a visszatalálás, mert a bátyám néhány nap múltán már ismét prédikált, és ismét annyira hevesen, ha éppen most a másik oldalon is, hogy az apámnak nem maradt más lehetősége, mint kivetetni magát a tornácra duzzogni.

De az út nem volt hiábavaló. Az új naptár szerinti Nagyboldogasszony-napra a Madonna azzal kápráztatott el mindnyájunkat, hogy a lábamon tátongó seb árkait elsimította, akár a tó vizét az éj. És ekkor már, bevallom, egy kicsit sok volt a csodákból, mert a bátyám ismét kezdte kihízni a bőrét, ismét próféta-ságokkal traktált minket, anyám csodálatát s apám néma beletörődését kivíva, s én immár inkább félni kezdtem, mint örülni. Félni és duzzogni, durcásan mormogni egyszerre, ami, ugye, nem a legjobb vegyíték.

Azt a nyarat is követte egy tél, s azon a télen igen sok ember került az enyémhez hasonló lelkiállapotba, kinek nagyobb hazával kellett bajmolódnia, mint az én családom, s érezte úgy magát, mint egy utazó, mindig két jó között, valami félútfélén, magyar félállapotban, elveszve.

Győrffy Ákos

ÉGSZELET

Cigarettazni éjjel a körfolyosón,
 belehamuzni a fonnyadt muskátlikkal
 teli virágládába, tiszta, csillagfényes,
 keskeny égszelet, ennyi eget hagytak,
 egy nem túl nagy, téglalap alakú
 területet, fázom, ágyékom hideg lucsokban,
 az ujjaimra rakódott nikotinon is
 átüt az illatod, tested legmélyének
 illata, hallom, ahogy a konyhában
 csörömpölsz a teáskannával, tea és
 erdei méz és a tested méze, a keskeny
 égszelet csillagai méztől és nyáltól és
 ondótól csillognak, liftajtó csapódik,
 rántottaszag, felsír egy gyerek, elképzelem,
 hogy, de teljesen mindegy, hogy mit képzelek